

УДК 341.22(26):343.326

*Панфілова Ю.М., к. ю. н., доцент кафедри міжнародного права
Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі*

ВІДМЕЖУВАННЯ ПОНЯТТЯ ПІРАТСТВА, ЯК МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ВІД ІНШИХ ВИДІВ ЗЛОЧИНІВ, ЯКІ ВЧИНЮЮТЬСЯ У ВОДАХ СВІТОВОГО ОКЕАНУ

На аналізі ряду міжнародних договорів, доктрин і практик з міжнародного права зроблено спробу відмежувати поняття піратства, як міжнародного правопорушення, від інших видів злочинів і зокрема такого правопорушення, як морський розбій.

Ключові слова: піратство, морський розбій, міжнародне правопорушення, протидія піратству, міжнародно-правові заходи боротьби з піратством.

In analyzing the number of international treaties, doctrines and practices of international law, an attempt to separate the concept of piracy as an international offense, other crimes such as sea robbery.

Key words: piracy, sea robbery, international offenses, combating piracy, international legal measures to combat piracy.

Постановка проблеми Забезпечення безпеки мореплавства є найважливішою умовою реалізації державами фундаментального принципу міжнародного морського права – принципу свободи відкритого моря, зміст якого становить рівне і невід’ємне право усіх держав на вільне користування його просторами. Піратство здавна визнавалось злочином на морі у відповідності зі звичаєвими нормами міжнародного права. Однак нечіткість ознак злочину обумовлювала суттєві складності у здійсненні міжнародних заходів по боротьбі з ним і відокремлення його від інших видів злочинів, які вчинюються у водах Світового океану. Який же зміст вкладає сучасне міжнародне право у поняття піратства? Визнання суверенітету прибережних держав на внутрішні води і територіальне море означає, що піратськими можуть визначатися лише дії, які здійснюються за межами територіального моря, тобто на території з міжнародним режимом. Однією з ознак, що дозволяють кваліфікувати діяння як акт піратства, є його вчинення у відкритому морі. Фактично ж піратські напади вчиняються не лише у відкритому морі, але і в водних акваторіях, які підпадають під юрисдикцію прибережних держав, тому залишається не визначеним, як кваліфікувати такі діяння?

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Загальні питання, пов’язані з визначенням поняття піратства розглядалися у роботах вітчизняних та зарубіжних авторів. Так характерні риси піратства були визначені в роботах А. Колодкіна, Г. Анцелевича, Ф. Листа, Т. Ортолана, Ф. Перельса, П. Фошиля, М. Травера, Л. Оппенгейма, а також в міжнародно-правових документах таких як Женевська конвенція про відкрите море 1958 р. та Конвенція ООН з морського права 1982 р. Разом із тим, проблема відмежування піратства від інших видів злочину, які вчинюються у водах Світового океану, залишається невивченою.

Мета статті. Спроба відмежування піратства від суміжних складів злочину, зокрема таких як морський розбій.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні монополії ведуть між собою найжорстокішу боротьбу. І нерідко, щоб здолати конкурента, випередити його з товарами, послабити, наносячи йому матеріальний збиток, залучають до цих послуг піратів. Нерідко компанії направляють їх на грабіж і знищення власних суден з цінним вантажем, щоб отримати страховку. Виконавців цих злочинних планів легко знаходять серед жителів узбережжя, які не мають роботи і перебувають у скрутному матеріальному становищі.

Піратство виникло, розвивалося і видозмінювалося разом з мореплавством. Змінювалась також роль піратства і ставлення до нього. Таке положення існувало, з різною інтенсивністю, у всіх приморських країнах. Піратство було незмінним результатом певного стану суспільства, при якому на нього дивилися як на справу звичайну і досить прибуткову. Однак, ще в епоху римської республіки, існувала думка, що пірати – вороги не одного тільки народу або групи народів, а всього цивілізованого людства («*hostes humani generis*»).

«Піратство – це морський розбій, який вчинюється приватними особами, з приватного почину і з конкретною метою, спрямованою проти чужої власності» [3]. У цьому визначенні, наведеному у Військовій енциклопедії 1915 р., по-перше, не робиться ніякої різниці між піратством і морським розбоєм. По-друге, немає чітких просторових меж здійснення протиправних дій.

Існували й інші визначення піратства різними вченими. Справа в тому, що до 1958 р., тобто до прийняття Женевської конвенції про відкрите море, піратство вважалось злочином на основі звичайного права. За звичаєвим міжнародним правом звичай найчастіше легко піддається суперечливому тлумаченню. Ось чому в правовій літературі піратство визначалося по-різному.

Наприклад, французький вчений М. Травер вважав піратством «всі дії, які порушують загальну безпеку і вчинені збройним шляхом або на морі, або з боку моря». Він визначав три елементи, які необхідні для кваліфікації цього злочину:

- 1) вчинення дії озброєним шляхом;
- 2) зв'язок злочинного діяння з морем;
- 3) існування небезпеки для всіх [17, с. 79].

Фошиль П., в свою чергу, також говорив про три характерні риси піратства (даючи визначення останньому як розбою на морі):

- 1) екіпаж судна або пасажери скоюють незаконні дії;
- 2) повинна бути наявна небезпека для торгівлі всіх націй;
- 3) дії повинні бути пов'язані з морем (відкритим або територіальним) [16, с. 109].

Лист Ф. заявляв, що піратство – незаконні дії, які вчинюються у відкритому морі екіпажем приватного судна проти іншого судна або проти глави екіпажу [9, с. 432].

Оппенгейм Л. писав, що піратство – це «будь-яка насильницька дія проти осіб або вантажів, зроблена без належного дозволу у відкритому морі приватним судном проти іншого судна, або командою, яка вчинила бунт, або пасажирями проти їхнього власного судна» [11, с. 179].

Ортолан Т. давав таке визначення: «Піратами або форбанами називаються морські розбійники, які не залежать ні від якого уряду, що грабують озброєною рукою кораблі всіх націй, не роблячи ніякого розбору, крім того, яке їм потрібно для безкарності; дії, які ними вчинюються, складають злочин морського розбою або піратство» [12, с. 176].

А от визначення Ф. Перельса: «Під словом піратство розуміють незаконні діяння, вчинені на морі без належного дозволу будь-якої урядової влади і спрямовані виключно для досягнення цілей особистої наживи» [13, с. 219].

Із усіх цих визначень можна зробити висновок про сутність піратства, як воно розумілося в правовій літературі, відображаючи існуючу практику держав: це діяння, які вчинюються на морі і порушують принципи міжнародного права (діяння збройні, вчинені на морі без дозволу держав та ін.).

До другої половини ХХ ст. не існувало багатосторонньої міжнародної угоди, в якій би було дано загально визнане визначення піратства й скоординовано методи боротьби з ним. Ці питання регулювалися двосторонніми угодами, законодавством окремих держав і нормами міжнародного звичаєвого права, яке складалося протягом століть і далеко не завжди тотожно коментувалося різними державними діячами, юристами і публіцистами. Всі сходилися в одному, що піратство зачіпає «безпеку людського роду», а, отже, піратів «повинен повісити перший, в руках якого вони опиняться» [14, с. 181].

Висувалися і приватні проекти кодифікації міжнародного права, які містили статті, що визначають форми і методи боротьби з піратством: Блюнчлі – в 1868 р., Фільда – в 1876, Фіоре – в 1890 р. Особливий інтерес викликає проект Блюнчлі, який витримав декілька видань і перекладений на мови багатьох народів світу. Установивши, що «кораблі піратів не можуть бути на морі внаслідок тієї загрози, яку вони несуть всім», Блюнчлі визнає за всіма державами право повсякчас нападати на них у відкритому морі і брати їх у полон [2, с. 218]. Піратський корабель «може бути приведений у будь-яку гавань, – відмічається в проекті, – будь-якої цивілізованої держави (немає необхідності приводити його неодмінно в національну гавань корабля, що захопив його), і тут екіпаж його може бути відданий під суд і до нього може бути застосоване покарання. Призовий суд вирішує справу про корабель і майно» [2, с. 220].

У 1926 р. комітет експертів Ліги Націй виробив проект конвенції про боротьбу з піратством. Цей проект не був схвалений членами Ліги Націй, лише Румунія виявила до нього певний інтерес, відповівши на запропоновану комітетом анкету, пов'язану з визначенням поняття піратства і методами боротьби з ним. Дослідженням питань, перерахованих у запитальнику комітету експертів, зайнявся Гарвардський науковий центр, в основу якого були покладені приватні проекти кодексів Фіоре, Фільда й Блюнчлі, а також глави румунського уряду [15].

У Гарвардському проекті піратство визначається як таке, що має місце поза межами державної юрисдикції, «акт насильства і пограбування, вчинений з наміром пограбування, розкрадання, ув'язнення або вбивства людей, руйнування власності» (ст. 1); все це «в особистих цілях без наміру довести своє право» (ст. 2). Цей акт може бути пов'язаний з нападом з моря або повітря. Якщо напад здійснює прибережне судно, або це судно причетне до нападу, воно буде також оголошено піратським або таким, що не має національності. Піратськими актами оголошуються також: 1) будь-який акт добровільної участі в операції захоплення, про який завідомо відомо, що воно є піратським судном; 2) будь-який акт підбурювання і свідомого сприяння здійсненню акту, передбаченого в попередніх пунктах (ст. 3). Піратським визнається судно, що перебуває під контролем осіб, які використовують його для здійснення перерахованих вище акцій, у тому числі і тоді, коли вони здійснені на території держави після висадки з відкритого моря за умови, що в обох випадках мета цих осіб не спрямована проти суден і територіальних об'єктів, які перебувають під юрисдикцією держави, якій належить судно (ст. 4).

У проекті передбачена система боротьби з піратством. За всіма державами визнається право на захоплення піратського судна і судна, захопленого піратами, або яке перебуває у владі піратів, а також речей і людей судна, які перебувають на борті такого (ст. 5). Переслідування

піратського судна, розпочате у відкритому морі, може бути продовжене тільки в територіальних водах держави, якій належить судно, що переслідує (ст. 7). Переслідування повинне припинитися в зоні територіальної юрисдикції інших держав. У цьому випадку судно, яке переслідує, зобов'язане довести до відома цю державу, до якої вторглось піратське судно, і запропонувати їй «заволодіти судном і іншими захопленими раніше предметами та забезпечити захист потерпілих». Якщо ця пропозиція буде визнана неприйнятною, то судно, що переслідує, може захопити піратське судно, «так ніби воно перебувало у відкритому морі» (ст. 7, 8).

Також у Проекті регламентується доля власності піратів. «Держава у відповідності зі своїми законами, – відзначається в Проекті, – може мати у своєму розпорядженні кораблі і іншу власність, правомірно захоплену у піратів», враховуючи при цьому, що «не повинні зачіпатися інтереси невинних людей» і «повинно бути проявлено милосердя по відношенню до будь-яких майнових інтересів врятованих людей при справедливому відрахуванні компенсації за порятунок людей і адміністративних видатків» (ст. 13).

До кінця Другої світової війни спроб дати визначення піратства й регламентації заходів боротьби з ним, окрім зазначених, не робилося. Процес кодифікації міжнародного морського права і питання щодо піратства одержали своє продовження, а також новий розвиток зі створенням ООН. ООН з першого року свого існування розпочала кодифікацію морського права, вбачаючи в забезпеченні безпеки торгівлі одне з найважливіших умов встановлення справедливого післявоєнного міжнародного правопорядку. Створена на I сесії ГА ООН Комісія з міжнародного права забезпечувала підготовку проекту статей з міжнародного морського права, які лягли в основу чотирьох конвенцій, прийнятих Женевських конвенцій ООН з морського права 29 квітня 1958 р. Серед цих конвенцій, які одержали загальне визнання, першорядне значення має Конвенція про відкрите море [4], у якій дано визначення піратства і намічена процедура боротьби з ним (ст.ст. 15–23). Зміст цих статей майже дослівно відтворюється в ст. 101–107, 110–111 Конвенції ООН з морського права 1982 р., яка набула чинності 16 листопада 1994 р. [8].

В цих двох конвенціях визначення піратства і методів боротьби з ними в більшості були запозичені з Гарвардського проекту 1930 р. Піратські дії обидві конвенції визначають як:

а) будь-який спрямований акт насильства, затримки або будь-який грабїж, вчинений з особистими цілями екіпажем або пасажирями будь-якого приватного судна чи приватного літального апарата і спрямований у відкритому морі проти іншого судна чи літального апарата або проти осіб і майна, яке перебуває на борту;

б) проти будь-якого судна чи літального апарата або проти осіб і майна в місці поза юрисдикцією якої б то не було держави;

в) будь-який акт добровільної участі у використанні будь-якого судна чи літального апарата, здійснений зі знанням обставин, внаслідок яких судно чи літальний апарат є піратським судном чи літальним апаратом;

г) будь-яке діяння, яке є підбурюванням або свідомою дією здійснення дії, що передбачається в підпункті «а» або «в» (ст. 101 Конвенції 1982 р.).

Розглядаючи зміст цієї статті, а також практику держав, можна зробити висновки про риси, які характеризують склад злочину піратства.

По-перше, однією з рис, яка характеризує піратство, є простір, в якому відбувається неправомірний акт.

Якщо неправомірний акт здійснений у зонах обмеженої юрисдикції будь-якої держави, тобто в прилеглий зоні, виключній економічній зоні, або у зоні поза юрисдикцією якої б то не було держави, тобто у відкритому морі, то цей акт згідно з міжнародним правом класифікується як акт піратства. З піратством можуть і повинні боротися всі держави. В цих просторах діє універсальна юрисдикція. Пірати можуть бути покарані за законами будь-якої держави, яка їх затримала. Той же акт, здійснений у внутрішніх чи територіальних водах або іншому просторі, на який поширюється суверенітет прибережної держави, класифікується не як акт піратства, а як протиправний акт, який має інший склад злочину і за вчинення якого злочинці підлягають покаранню за законами прибережної держави (як, наприклад, за розбій, грабїж тощо).

Однак деякі вчені вважають, що піратство може бути вчинене і у територіальних водах. Так, наприклад, вважає Фошиль [16, с. 109]. З цим положенням не можна беззастережно погодитися, тому що це може призвести до порушення суверенітету прибережної держави з боку тих країн, які будуть вважати себе компетентними карати осіб за подібного роду правопорушення. Територіальне море (територіальні води) перебувають під суверенітетом прибережної держави.

Також не можна погодитися з думкою М. Травера про те, що актом піратства буде вважатися напад на узбережжя з відкритого моря [17, с. 79]. Так, наприклад, флібустьєрів, які грабували в 1671 р. місто Панаму, не можна вважати піратами, тому що їхні діяння підпадали під юрисдикцію Іспанії.

Суспільна небезпека піратства вбачається в тому, що сам факт нападу на морське або річкове судно спричиняє грубе порушення правил судноплавства і створює небезпеку зіткнення з іншими суднами, їх затоплення, загибелі людей і заподіяння шкоди здоров'ю членам екіпажа, пасажирам, збереженню вантажу, який перебуває на борту.

Об'єкт цього злочину є складним: суспільна безпека, життя і здоров'я громадян, особиста, суспільна і державна власність. Крім того, піратство, вчинене проти іноземних суден, може викликати ускладнення в міждержавних відносинах (припинення або обмеження торгівлі, туристичного обміну тощо).

Об'єктивно піратство виражається в нападі на морське судно, вчинене із застосуванням насильства або з погрозою його застосування. За об'єктивними ознаками, піратство є подібним до розбою, бо обидва ці злочини безпосередньо посягають на відносини власності і на здоров'я людини. Специфіка об'єктивної сторони піратства полягає в самому факті нападу тільки на морське або річкове судно і тільки у відкритому морі.

По-друге. Конвенція ООН з морського права 1982 р. у пункті а) статті 101 визначає, що піратством вважається неправомірний акт насильства, який здійснений екіпажем або пасажиром будь-якого приватного судна чи приватного літального апарату.

У статті 102 Конвенції наводиться таке уточнення: «Піратські дії, обумовлені в статті 101, коли вони здійснені військовим кораблем, державним судном чи державним літальним апаратом, екіпаж якого підняв заколот і захопив контроль над цим кораблем, судном чи літальним апаратом, прирівнюються до дій, вчинених приватним судном чи приватним літальним апаратом».

Положення Конвенції про приватні судна мають велике практичне значення. Справа в тому, що питання про суб'єкт злочину здавна обговорювався в правовій літературі і у судовій практиці. Так, наприклад, одні вважали, що піратські дії можуть здійснювати тільки приватні судна (Ф. Лист [9, с. 126], Л. Оппенгейм [11, с. 86]), інші – що піратські дії можуть здійснювати і державні, і військові кораблі (М. Траверс [17, с. 79]). З останнім положенням погоджувався і професор А. Л. Колодкін, який вважав, що існує так зване «державне піратство» [7, с. 11–12].

У 1953 р. при розгляді справи «Magellan Pirates» у США суддя вказав, що «навіть незалежна держава ... може бути винна в здійсненні піратства» [10, с. 327]. На наш погляд, справа, безумовно, у тому, чи відбуваються протиправні акти за власним бажанням командира корабля або капітана судна, або ж за спеціальним повноваженням держави, а не в характеристиці власника і не в приналежності судна.

Це питання не є новим та простим. Воно має свою історію. Наприклад, після Першої світової війни цю проблему розглядали на Вашингтонській конференції 1922 р. Резолюція цієї Конференції в силу не вступила, але вона являє певний інтерес. В ній, зокрема, говорилося, що будь-яка особа, яка чинить незаконний акт навіть за наказом вищих уповноважених осіб, може бути переслідуваною в судах будь-якої держави.

Так, під час громадянської війни в Іспанії в 1936–1939 рр., розбійних нападів підводних човнів зазнали торговельні судна нейтральних держав, у тому числі і судна Радянського Союзу. Міжнародна конференція (Ніон, 1937 р.) встановила, що напад у відкритому морі на нейтральні судна суперечить елементарним вимогам гуманності і повинен розглядатися як акт піратства. Принципи цієї Угоди були поширені і на напади, які здійснювали надводні кораблі і літаки. Однак слід мати на увазі, що ця Угода була укладена тільки на певний випадок.

Випадки ж напади військових кораблів на торговельні судна іноземних держав мали місце і після Другої світової війни. Особливо в цьому відзначились чанкайшисти в 1954 р. під керівництвом Чан-Кайши, захопивши танкер «Туапсе» [1, с. 115–116].

Питання про злочинні дії чанкайшистів розглядалось Політичним комітетом ООН з ініціативи Радянського Союзу. Була прийнята резолюція, згідно з якою справа була передана на розгляд Комісії міжнародного права ООН [5]. Комісія дійшла висновку, що дії військових кораблів у відкритому морі не можна кваліфікувати як злочини піратства.

При розгляді питання про суб'єкт піратства неодмінно виникає проблема кваліфікації діянь у випадку захоплення судна повстанцями.

Доктрина міжнародного права визначає, а практика підтверджує, що заяви урядів про піратський характер повстанських суден не є обов'язковими для інших держав. Екіпаж повсталої судна не вважається піратським тільки в силу одного факту повстання і захоплення судна. Для визнання подібного факту піратським актом необхідно здійснення дій, обумовлених у статті 101 Конвенції ООН з морського права 1982 р.

Таким чином, можна зробити висновок, що склалася звичаєва норма сучасного міжнародного права, згідно з якою повсталі судна не вважаються піратськими суднами.

По-третє. Аналіз Конвенції ООН з морського права 1982 р. дозволяє зробити висновок, що не можуть вважатись піратськими дії, здійснені на борту судна однією особою проти іншої особи або його майна на тому ж судні. Так, наприклад, якщо на борту судна вчинено вбивство або розкрадання майна, то ці діяння повинні кваліфікуватися як вбивство, розкрадання за законами держави прапора судна, а не як піратські дії. У випадку, коли команда відмовилася виконувати накази капітана вчинити вбивство, грабіж на борту свого судна, то всі ці діяння являють собою звичайні злочини і покарання за них здійснюється державою прапора судна.

Слід зазначити, що існують і інші думки. Так, наприклад, Ф. Лист вважає, що дії команди проти капітана слід розглядати як піратські [9, с. 218].

Світове співтовариство прийшло до консенсусу і закріпило свою думку в Конвенції ООН з морського права 1982 р., що піратськими є дії морського судна, спрямовані проти іншого судна або проти осіб чи майна на їхньому борті.

По-четверте. Конвенція 1982 р. дає перелік неправомірних дій, які характерні для піратства. Це «будь-який неправомірний акт насильства, затримки чи будь-який грабіж». У міжнародно-правовій доктрині і у практиці держав давно визнається, що грабіж є кваліфікуючим елементом для піратства. Але, крім грабежу, Конвенція говорить про насильство й затримку. Під цими діями слід розуміти наступне.

Насильство при піратстві виражається в заподіянні шкоди здоров'ю різної тяжкості або нанесенні побоїв і катувань.

Захопленням є встановлення контролю над судном, що створює можливість заволодіння чужим майном. Контроль при цьому може бути і повним, і частковим, але достатнім для розграбування.

Напад при піратстві означає швидкоплинне застосування насильства до екіпажа і пасажирів з метою захоплення судна і заволодіння чужим майном. Очевидно, що багато авторів, не без підстав, відносять до актів піратства захоплення судна, переслідування з метою нападу, кулеметний і гарматний обстріл, бомбардування з повітря, вбивство членів екіпажа і пасажирів [1, с. 117].

Аналізуючи все вищенаведене, можна зазначити, що акти, які розглядаються в Конвенції 1982 р. у якості піратських актів, сформульовані не зовсім коректно, тому що затримка судна або грабіж підпадають під поняття «будь-який неправомірний акт насильства». На думку автора, варто було б дати більш повний перелік неправомірних актів, або обмежитися поняттям «будь-який неправомірний акт».

По-п'яте. Згідно з Конвенцією ООН з морського права 1982 р. піратськими актами можуть бути тільки акти, вчинені в корисних цілях. Ця мета здійснення протиправного діяння є одним з визначальних моментів злочину піратства. Наявність саме особистої мети логічно завершує всю конструкцію, склад злочину піратства.

Зміст поняття «особисті цілі» у Конвенції 1982 р. не розглядається. Однак, аналіз Конвенції 1982 р. та інших юридичних документів і юридичної літератури дозволяє стверджувати, що до особистих цілей слід віднести прагнення до збагачення, помсти та ін. На це справедливо вказувала Комісія міжнародного права ООН у своїх коментарях до Конвенції про відкрите море 1958 р. [4].

По-шосте. Слід вважати злочинними не тільки закінчені дії, але також і спроби вчинити акт піратства.

Злочин вважається закінченим з моменту нападу, незалежно від того, чи вдалося злочинцям здійснити задумане щодо захоплення чужого майна. Підлягає покаранню і незакінчене правопорушення. Цей висновок підтверджується судовою практикою держав [11, с. 183] і є досить поширеним в доктрині міжнародного права [10, с. 543].

По-сьоме. Суспільну небезпеку являють не тільки самі неправомірні акти насильства, затримки або пограбування у відкритому морі, але також підбурювання й усілякі види сприяння здійсненню цих злочинів: озброєння учасників неправомірних актів, надання судна для здійснення розбійних нападів, приховування злочинців. Ось чому стаття 101 Конвенції ООН з морського права 1982 р. відносить до піратських дій також «будь-який акт добровільної участі у використанні якого-небудь судна чи літального апарату, здійснений зі знанням обставин, в силу яких судно чи літальний апарат є піратським судном чи літальним апаратом» (пункт «b»), а також «будь-яке діяння, що є підбурюванням або свідомим сприянням здійсненню дії, що передбачається в підпункті «a» або «b» (пункт «з»))».

Співучасники злочину підлягають покаранню за піратство, як і безпосередні виконавці.

По-восьме. Згідно зі ст. 105 Конвенції ООН з морського права 1982 р. «У відкритому морі або будь-якому іншому місці поза юрисдикцією якої б то не було держави будь-яка держава може захопити піратське судно чи піратський літальний апарат, чи судно, чи літальний апарат, захоплені за допомогою піратських дій і які знаходяться у владі піратів, заарештувати осіб, які перебувають на цьому судні або літальному апарату і захопити майно, що перебуває на ньому».

Слід мати на увазі, що таке захоплення за піратство може здійснюватися тільки військовими кораблями або військовими літальними апаратами, або іншими суднами, або літальними апаратами, які мають чіткі зовнішні знаки, що дозволяють розпізнати їх як такі, що знаходяться на урядовій службі, і уповноважені для цієї цілі (ст. 107 Конвенції ООН з морського права 1982 р.).

Здійснивши захоплення судна, майна, що перебуває на ньому і заарештувавши осіб, які перебувають на ньому, держава, яка здійснила ці дії, має право покарати суб'єктів злочину і розпорядитися захопленням судном та майном.

За вчинення піратських дій із давніх часів застосовувалася смертна кара. В середні віки існував звичай, згідно з яким піратів без суду і слідства вішали на реї або топили [1, с. 37]. Але вже в XIX ст. подібний самосуд не допускався. Піратів мали доставити до порту і передати до рук правосуддя. Міра покарання визначалася на підставі норм внутрішнього законодавства. В Україні піратство карається позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років із конфіскацією майна. У випадку повторного незаконного акту або якщо вони спричи-

нили загибель людей чи інші тяжкі наслідки, то закон передбачає покарання у виді позбавлення волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна.

Висновки. Аналіз юридичної літератури, судової практики і рішень міжнародних організацій дозволяє зробити висновок, що історично склалася звичаєва норма міжнародного права, яка визнає піратством розбійний напад саме приватних суден на інші судна у відкритому морі. Навіть каперство не вважалось таким, що підпадає під поняття піратства [6, с. 56].

Протиправність нападів державних і військових кораблів на торговельні судна інших країн в акваторіях за межами національної юрисдикції не викликає сумніву. Викликають сумніви спроби кваліфікації подібних протиправних діянь піратства як звичайного злочину. Кваліфікувати подібні діяння слід як акти агресії, тобто як найнебезпечніші міжнародні злочини, які несуть загрозу миру і безпеці народів. Подібні злочини, як і інші акти агресії, повинні нести за собою відповідальність держав і міжнародну кримінальну відповідальність безпосередніх виконавців.

Підводячи підсумки, можна зробити висновок, що суб'єктами піратства можуть бути тільки фізичні особи, які діють за своїм власним розсудом без будь-яких повноважень з боку держави. У цьому випадку немає кваліфікуючого значення приналежності судна – військового, державного чи приватного. Визначальним моментом є наявність або відсутність повноважень від держави.

Література

1. Анцелевич Г. А. Актуальные проблемы современного международного морского права : Учеб. пособие / Г. А. Анцелевич. – К. : УАЗТ, 2006. – 351 с.
2. Блюнчли И. К. Современное международное право цивилизованных государств, изложенное в виде кодекса / И. К. Блюнчли. – М. : Индрих, 1876. – 634 с.
3. Военная энциклопедия / [ред.-сост. К. И. Величко]. – Пг., 1915. – Т. XVIII. – 648 с.
4. Женевська конвенція про відкрите море 1958 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_180
5. К проблеме морского пиратства: Доклад Совета Безопасности Организации Объединенных Наций [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/ru/ga/documents/sc/2011/a_66_2.pdf.
6. Каченовский Д. О каперах и призовом судопроизводстве в отношении к нейтральной торговле / Д. О. Каченовский. – М., 1855. – 175 с.
7. Колодкин А. Л. Морской разбой и международное право / А. Л. Колодкин // Международная жизнь. – 1967. – № 10. – С. 11–12.
8. Конвенція ООН з морського права 1982 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_057
9. Лист Ф. Международное право в систематическом изложении / Ф. Лист ; пер. с 6-го нем. издания ; под ред., с предисл. Грабарь В.Э. – 4-е рус. изд., испр., и доп. – Юрьев (Дерпт) : Тип. К. Маттисена, 1917. – 674 с.
10. Международное морское право / Коломбос, Хиггинс ; под ред.: Крылов С.Б. (предисл.); пер. с англ.: Зайцева В.В., Кузьминский Н.И. – М. : Иностран. лит., 1953. – 714 с.
11. Оппенгейм Л. Международное право / Пер. с 6-го англ. изд., доп. Г. Лаутерпахтом : под ред. и с предисл. С. Б. Крылова. – М.: Иностран. лит., Т. 1, 1948. – 407 с.
12. Ортолан Т. Морское международное право / Т. Ортолан, кап.; пер., предисл.: А. Лохвицкий. – репринтная копия. – СПб. : Тип. Имп. Акад. наук, 1865. – 248 с.
13. Перельс Ф. Современное морское международное право : в 2 ч. / Ф. Перельс, чл. Герм. адмир. совета; пер. и доп. : Г.К. Лилиенфельд, Корп. штурманов подпоручик. – Репринтная копия. – СПб. : Тип. Мор. м-ва, 1884. – Ч. 1 : Состояние мира. – 615 с.
14. Эммер де Ваттель. Право народов или принципы естественного права, применяемые к проведению и делам наций и суверенов / Эммер де Ваттель; пер. с фр. В. Н. Дурденевского, Ф. А. Кублицкого. – М., 1960. – 719 с.
15. Bassiouni M.Ch. Characteristics of International Criminal Law Conventions / M. Ch. Bassiouni // International Criminal Law. – N.Y., 1986, Vol. 1. – P.p. 1-11.
16. Cherif M. International Terrorism and Political Crimes / Edited by M. Cherif Bassiouni // Conference on Terrorism and Political Crimes. – Syracuse, Sicil : Springfield, 1973. – P.p. 582-594.
17. Travers M. Le droit penal international et as rinse en oeuvre en temps de paix et temps de guerre / M. Travers. – P., 1920. – 245 p.
18. Антипенко В. Ф. Международное антитеррористическое право в условиях глобального кризиса // Альманах международного права / редкол.: Кивалов С. В. (гл. ред) и др. – О. : Фенікс, 2009. – С. 19–28.
19. Короткий Т. Р. Международно-правовое обеспечение противодействия пиратству / Короткий Т. Р. – О. : Фенікс, 2009. – 24 с. (Сер. «Академічні читання», № 2).
20. Галушко С. О. Центр военной безопасности та политики безопасности. Пираты как чинник национальной безопасности Украины [Електронний ресурс] / С. О. Галушко // Центр военной политики та политики безопасности. – 2011. – Режим доступу: <http://defpol.org.ua/site/index.php/en/arhiv/kolonkaav/tora/5234-2011-04-18-06-30>
21. Бантишев О. Ф. Актуальные проблемы протидії пиратству на сучасному етапі / О. Ф. Бантишев, М. М. Гуменюк // Вісник Харківського національного університету. – Серія: Право. – 2008. – №819. – С. 66–71.
22. Панфілова Ю.М. Міжнародно-правовий механізм протидії проявам актів насильства у водах Світового океану / Ю.М. Панфілова // – Одеса, Фенікс, 2012. – 214 с.
23. Соколюк С. М. Дії військово-морських сил у боротьбі з морським тероризмом і піратством / С. М. Соколюк // Центр содействию изучения геополитических проблем и евроатлантического сотрудничества Черноморского региона НОМОС; журнал «Черноморська безпека». – 2008. – №4 (10). – С. 9–11.